

impotentia absoluta omnino a coniugio debet abstinere, dum contra pars laborans impotentia relativa declarata nullitate prioris coniugii, potest ad alia vota transire. Ad huiusmodi impotentiam evincendam, ex qua demonstretur matrimonium non fuisse consummatum, adhibetur tum physica corporum inspectio, tum testimonium iuratum, ut dicitur, *septimae manus*, ex quo praesumptio oritur de veritate dictorum ab ipsis coniugibus, qui *soli* possunt impugnare matrimonium ratione impotentiae. Dicitur autem testimonium iuratum septimae manus illud, quod simul cum coniugibus proferunt septem consanguinei, tum ex parte viri tum ex parte mulieris, vel his deficientibus etiam vicini, qui affirmant se in ea esse sententia, matrimonium nunquam consummatum fuisse. Antiquitus multum fidebatur *signis virginitatis*: verum ex praesenti plurimum etiam sapientiorum medicorum iudicio, signa huiusmodi satis dubia sunt. Hinc factum est ut etiam sacra congregatio concilii recentissime cum ageretur de hoc impedimento, ob invincibilem mulieris repugnantiam, ab inspectione corporis exigenda non semel abstinuerit (1). Quod vero pertinet ad modum causam retractandi, ille est superius recensitus ex constitutione Benedicti XIV; scilicet, nonnisi duplice prolata *conformi sententia* matrimonii nullitas declarari potest; et insuper nunquam transit in rem iudicatam, etiamsi coniuges ita separati, vel alteruter, aliud matrimonium inierint.

670. Quamvis matrimonium per se sit indissolubile, potest tamen ratione minus perfecta dissolvi, scilicet non quoad *vinculum*, sed quoad *thorum* et *habitationem*. Quae de re peculiaris confici debet in curia episcopali processus, ut dein deveniri possit ad separationis huius imperfectae sententiam; pro qua causae sane gravissimae requiruntur.

671. Itaque causae omnes matrimoniales, quae ad ecclesiasticum forum pertinent, vel sunt de sponsalibus vel de nullitate matrimonii, vel de separatione quoad thorum, et habitationem. Hae enim *exclusive* pertinent ad iudices ecclesiasticos. Quae autem respiciunt dotem, alimenta alios-

(1) S. C. C. in Tarnovien. matrim 4 Febr. 1874.

que civiles effectus matrimonii, pertinent ad forum per se saeculare, quamquam ex *continentia causae* Ecclesia eas sibi possit etiam vindicare.

SCHOLION

Ad dispensationes quod attinet ab impedimentis matrimonium dirimentibus, pro utroque foro obtainendas, leges habentur tum pro earum impetracione tum pro earum executione.

Quae a Sede Apostolica conceduntur duplex praecipuum et ordinarium organum habent; scilicet Datariam et Poenitentiariam. Dataria dat dispensationes pro foro externo ab impedimentis publicis vel de facili publicandis. Poenitentiaria pro foro interno et pro impedimentis occultis. Sunt tamen quaedam exceptiones. In Dataria taxa aliqua imponitur, in Poenitentiaria gratis omnia conceduntur. Hinc quandoque pro pauperibus etiam in foro externo adhibetur.

Poenitentiariae tribunal non cessat morte Pontificis, Datariae vero tribunal desinit. Formulas pro petendis dispensationibus ab utroque, passim apud theologiae moralis vel compendiarios scriptores reperies.

Dispensationis executio episcopo committitur a Dataria, confessario vero et plerumque in actu confessionis facienda, a Poenitentiaria.

Cf. Pyrrhum Corradum, *Praxis Dispensationum Apostolicarum* libb. VII et VIII.—Giovine, *De Dispensationibus matrimonialibus Consultationes canonicae*.—Nominatim vero confer Feije “*De impedimentis et dispensationibus, matrimonialibus*, edit. 3 Lovani 1885.

SECTIO III.

De causis criminalibus clericorum.

672. Quemadmodum systema legum habetur quo Ecclesia ad actum reducit potestatem suam legiferam et iudicariam, ita debet haberi legum systema quo exercitium po-

testatis coactivae ecclesiasticae exhibetur. Quare cum hactenus dixerimus, quid Ecclesia fecerit quoad potestatem legiferam et iudicariam, quo pertinent tres Institutionum libri *de personis, de rebus et de iudiciis*; superest ut aliquid breviter dicamus de exercitio potestatis coactivae ad quam refertur tractatio de *delictis et poenis*.

673. Cum haec pars obiter dumtaxat a nobis sit attinenda, eam praenotionis instar connectimus tamquam materiam cum ultima sectione huius partis specialis libri tertii de iudiciis, quatenus scilicet materia est causarum *criminalium*.

674. Etenim reus damnatus in iudicio criminali, poena multatur. At vero *in actu* infligendae poenae criminis proportionatae, constituitur exercitium potestatis *coactivae*, sicuti in determinanda eadem poena pro qualitate criminis, exercitium continetur potestatis iudicariae *criminalis*. Hinc veluti materia causarum criminalium spectari debent delicta, quibus respondent statutae a iure poenae.

Deinde aliquid dicendum est de processu criminali ecclesiastico et multiplici eius forma.

§. I. *De delictis et poenis.*

675. Cum de delictis agitur in iure ecclesiastico, vulgarissima est ac communis eorum partitio, qua alia dicuntur *mere ecclesiastica*, alia *mere civilia*, alia denique *mixta*. Mere ecclesiastica ea sunt quae Ecclesiae formaliter, qua determinata societas est, opponuntur: mere civilia quae societatem civilem formaliter consideratam eiusque iura pessundant, mixta denique quae simul relationem dicunt ad utramque societatem. Revocari autem hic debet notio delicti seu criminis ac poenae quae dari mos est in iure ecclesiastico publico, ubi agitur de potestate Ecclesiae coactiva. Dicunt enim delictum seu crimen esse *actionem vel iniustam omissionem auctori suo imputabilem, quae ordinem socialis turbat*: Poenam autem esse *malum passionis aut privationis, delicti causa, etiam in invitox auctoritate publica inflictum, ut omnes a perturbando societatis ordine deter-*

reantur. Hinc patet quidnam discriminis existat inter *peccatum*, prout est legis violatio quocumque modo, et *crimen* proprie dictum.

676. Ex hac statuta partitione sequitur

a) inter delicta mere ecclesiastica iure recenseri, apostasiam a fide, haeresim, schisma, simoniam, profanationem sacramentorum, violationem sigilli sacramentalis, omissionem paschalis communionis vel alterius ecclesiasticae gravis praescriptionis etc. Haec enim omnia Ecclesiam, prout societas talis est, si sint externa (de internis enim Ecclesia non iudicat), graviter perturbant, proindeque iure ab ea puniuntur:

b) mere *civilia* habentur crimina, homicidii, furti, rapinae, falsi, calumniae, iisque similia. Quamvis enim haec si a clericis fiant, pertineant *ratione personae* ad ecclesiasticum forum, spectata tamen in se, iura laedunt cuiuslibet societatis etiam naturalis:

c) denique *mixta crimina* habentur sacrilegium, perjurium, blasphemia non haereticalis, sortilegium, delicta contra bonos mores, usurae, aliaque eiusdem generis. Ratio est quia his criminibus utraque societas licet diversa ratione, directe impetratur.

677. Cum de ratione specifica horum criminum fuse in morali theologia disseratur, licet in ordine ad conscientiam et internum forum; alia vero ex parte hic dumtaxat a nobis recenseatur, prout spectari possunt veluti materia causarum criminalium, hinc contenti erimus brevissima uniuscuiusque adumbratione. Itaque

a) apostasia est *defectio a fide vel religione vel ordine suscepto*, prout vel christianus ad iudaismum aut idolatriam deflectit ac proinde universam christianam deserit religionem; vel regularis absque debita facultate a claustris recedit, vel denique clericus absque legitima facultate laicus fit, matrimonium attentat etc. Quamvis autem catholici qui ad haeresim deflectunt iure *apostatae* dici possint, quia tamen non omnem omnino fidem deserunt, sed nonnullos dumtaxat articulos negant, hinc sub ea ratione ab apostatis recensisitis differunt:

b) haeresis est error voluntarius intellectus cum pertinacia contunctus, contra aliquam veritatem fidei catholicae, in eo qui fidem suscepit. Quibus verbis manifeste excluditur innoxia ignorantia et bona fides. Porro distingui debet inter haeresim eiusque suspicionem quae esse potest levissima, vehemens, violenta. Haec passim usuveniunt in causis de haeresi, maxime apud s. tribunal Inquisitionis:

c) ad haeresim revocantur etiam societas illae quae secretae dicuntur:

d) item hic pertinent etiam vetita librorum quorundam lectio, nec non interdicta cum haereticis communicatio potissimum in rebus sacris:

e) schisma est divisio ab Ecclesiae catholicae capite eiusque communione. Liquet autem schisma per se ab haeresi differre, licet diutius ab ea immune esse nequeat:

f) simonia est studiosa voluntas emendi aut vendendi pretio temporalis aliquid spirituale vel spirituali adnexum. Distinguitur in mentalem, conventionalem, et realem, prout pactum non habetur, vel vicissim habetur quidem non tam adhuc ad executionem est deductum, vel denique et pactum habetur et utrinque ad executionem demandatur. Peculiaris vero habetur simoniae species in beneficiis, quae dicitur confidentialis; cuius species recensetur accessus, ingressus et regressus.

g) Quid vero sit profanatio sacramentorum, violatio sigilli sacramentalis etc. facile per se intelligitur iis adscitis quae in theologia morali de iis fuse traduntur.

678. Quod vero spectat ad delicta civilia, facile potest res expediri. Itaque

a) homicidium est hominis occisio ab homine facta. Sed de hoc satis diximus agentes de irregularitatibus. Ad homicidium reducitur tum crimen abortus, tum duellum;

b) furtum est ablato rei alienae invito domino. Patet autem furtum committi, sive res ipsa, sive eius usus aut possessio auferatur, invito rationabiliter domino;

c) falsi crimen tunc habetur, cum quis dicto vel facto vel scripto vel usu, animo corrumpendae veritatis, ad decipiendum alium, aliquid committit;

d) rapina est ablato rei alienae vi etiam adhibita: hoc est furtum violentum;

e) denique nominativum ad delicta civilia pertinet, gravissimum laesae maiestatis crimen, quo quis contra vitam, dignitatem, seu potestatem facit principis, seu alterius cui princeps talem concederit potestatem. Fit autem conspiratione, coniuratione, rebellione, seditione, perduellione, etc.

679. Demum ceu mixta crimina habentur, ex allata ratione

a) sacrilegium quod est violatio personae, rei aut loci Deo sacri; hinc sacrilegium, est vel personale, vel reale, vel locale, prout persona, vel res vel locus sacer violatur;

b) perjurium, seu scienter facta Dei invocatio ad testimonium falsitatis;

c) blasphemia, seu verbum contumeliosum in Deum, eiusque sanctos prolatum. Porro blasphemia, si insuper errorem exprimat contra fidem, haereticalis dicitur, et sub hoc respectu ad haeresim revocatur;

d) sortilegium, seu divinatio per sortes aut falsa signa aut communicationem cum daemone ad futura vel occulta cognoscenda. Hinc nostris maxime temporibus pertinet multiplex spiritismi, prout vocatur, species; (1)

e) delicta contra bonos mores, quae scilicet ea omnia nefanda sclera complectuntur de quibus agitur in theologia morali ad sextum decalogi praeceptum.

f) denique hic etiam revocantur usurae, quatenus ex mutuo formaliter ut tale est, aliquid a debitore ultra sortem exigitur.

680. Criminibus ita breviter recensitis, pauca de poenis generatim subiicimus.

I. Sicuti fusius in iure publico ecclesiastico evolvitur (2) ubi agitur de Ecclesiae potestate coactiva, liquet

a) poenam esse medium ad conservationem ordinis:

b) ius poenale originem habere ex possibiliitate crimi-

(1) De his late disseruit nostra hac aetate Bizouard, *Des rapports de l'homme avec le Démon*. Voll. 6.

(2) Cf. Tarquini op. cit. nn. 22, sqq.

nis, unde necessitas exurgit tuendi socialem ordinem; fundamenatum vero eiusdem situm esse in iure legitimo conservationis socialis; finem denique iuris poenalis esse assecurationem ipsius conservationis: ut enim docet S. Thomas (1. 2. q. 92. a. 2. corp.), potestas coactiva infligendo poenas socialem ordinem servat.

II. Ex ipsa poenae notione, illud etiam sequitur, *materiam, qualitatem et proportionem poenarum* desumi oportere ex statuta necessitate tuendi socialem ordinem. Hinc

a) negative excluduntur poenae vel *insufficientes defectu*, vel *excessu inutiles* nisi forte *ad terrorem* ob gravissimas causas aliqua ex his perraro esset adhibenda;

b) positive vero sistema poenale est maxima ex parte relativum, pro maiori scilicet minorive periculo vel gravitate adiuncorum; ut ex. gr. tempore belli, obsidionis, etc. Huc quoque spectant quoad determinatas personas circumstantiae, quae dicuntur *aggravantes*, vel contra *attenuantes*.

III. Quod vero spectat ad conditions poenarum, hae nominativi esse debent *certae*, hoc est, quoad minimum fieri potest, arbitrio relictæ, saltem in sua specie, et *inevitabiles*, ut sint efficax ordinis tutela. Hoc tamen non impedit ius *summi principis* concedendi aliquando veniam; licet huius quoque prudens exercitium esse debeat.

681. Si vero nominativi, haec quae modo diximus, Ecclesiae applicentur, dicendum est:

I. si natura ac fundamentum spectetur potestatis coactivae, qua pollet Ecclesia, eadem principia, quibus talis potestas cuilibet perfectae societati asseritur, valere etiam quoad Ecclesiam:

II. imo cum Ecclesia sit societas, non solum perfecta, sed insuper suprema, et ius proinde habeat in iis quae spectant ad suum finem, utendi societate inferiori, scilicet civili; potest quae severiora sunt in systemate poenali, non *immediate per se*, sed *mediate* per societatem civilem exsequi:

III. hoc tamen adeo non tollit plenum ius, ut illud imo summopere affirmet.

IV. Si vero generatim quaeratur de *amplitudine systematis poenalis ecclesiastici*, haec statui posse videntur:

a) quamvis Ecclesia quippe societas perfecta est, omnia iura habeat, quae perfectae societati competunt, et licet societas sit maxime spiritualis, mediis etiam ac praesidiis materialibus uti possit ac debeat; quia tamen societas est *sui generis*; iis etiam modo sibi unice proprio utatur necesse est. Hinc

b) cum poenae distingui possint in *medicinales* et *vindicativas*, itemque in *spirituales* et *materiales*, sequitur earum usum ac delectum ab Ecclesiae fine esse desumendum;

c) cum igitur Ecclesiae finis sit salus animarum aeterna, etiam in poenis materialibus quibus plectit delinquentes, id potissimum curat, ut eorum salutem obtineat. Hinc poenae ecclesiasticae, etiam materiales, sunt *medicinales* saltem quoad fieri potest; tendunt scilicet ad emendationem rei. Hoc tamen non excludit, *primo* finem *praecipuum* poenarum esse conservationem ipsius Ecclesiae; et *secundo*, si unquam, ob maxime peculiaria adiuncta, Ecclesiae bonum requereret mortem ipsius delinquentis, huiusmodi poenam infligi haud posse:

d) quare antequam Ecclesia ad poenarum materialium applicationem deveniat praemittit monitiones, censuras ecclesiasticas, hoc est, excommunicationem, suspensiones, interdicta aliasque poenas spirituales, iisque haud sufficientibus, materiales etiam adhibet, uti ex. gr. multas pecuniarias, carcerem, quin et poenas corporaliter afflictivas;

e) si ille qui deliquit resipiscat, tollit vel saltem minuit maxima ex parte poenas ipsas, nisi obstet peculiaris omnino ratio pravitatis aut scandali:

f) insuper eo ipso quod Ecclesia *mater* eorum etiam est quos plectit, potius erga benignitatem quam severitatem sese propensam exhibet. Hinc si comparetur Ecclesiae systema poenale cum systemate poenali societatis civilis, in serie temporum, pro eodem *stadio historico* semper reperire est in systemate poenali Ecclesiae maiorem adesse erga sonentes benignitatem: